

Kommunenes forvaltning av alkoholoven

Datagrunnlag

Rusmiddeldirektoratet har siden 1989 samlet inn opplysninger fra kommunene om deres alkoholpolitiske tiltak. Undersøkelsene har omfattet informasjon om omsetningsordninger for alkohol, alkoholavgifter og alkoholkontroll. Fra 1996 ble datainnsamlingen utvidet til å gjelde antall salgs- og skjenkesteder, som tidligere hadde blitt foretatt av Statistisk sentralbyrå.

Ved opprettelsen av Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS) fra 1. januar 2001 - som innebar en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen i Rusmiddeldirektoratet - ble datainnsamlingen lagt inn under det nye instituttet.

Som nevnt er datagrunnlaget for rapporten opplysninger fra kommunene om hvordan de forvalter alkoholoven, og opplysningene er innsamlet gjennom et spørreskjema som er sendt til kommunene på ettervinteren hvert år. Her blir de bedt om å angi forholdene ved utgangen av foregående år. En stor del av spørsmålene har vært de samme i samtlige år, noe som gir mulighet for å sammenlikne resultatene over tid. Men nye spørsmål har også blitt introdusert, særlig etter at alkoholoven ble radikalt endret i 1997. ([Spørreskjema](#))

Svarprosenten har i samtlige år ligget på mellom 95 og 99 prosent. Dette innebærer at det vil være en liten og varierende underrapportering i talloppgavene. I 2002 svarte 431 av de 435 kommunene i landet. Følgende kommuner svarte ikke: Austevoll, Berlevåg, Elverum og Vågå, som til sammen har 28 010 innbyggere (per 1.1.2002). Vågå har imidlertid oppgitt totalt antall salgs- og skjenkesteder, og disse er tatt med i beregningene.

I tillegg til de årlige rapportene er det nå utarbeidet en større rapport basert på dataene som er samlet inn i perioden 1996-2000. Rapporten "Bevillingssystemet som alkoholpolitisk virkemiddel. En evaluering av endringene i alkoholoven i 1997" er skrevet av Ragnar Hauge og Reidun Johanne B. L. Lohiniva, og laget etter anmodning fra Sosialdepartementet, som ønsket en evaluering av de endringene i alkoholoven som ble foretatt i 1997 (rapporten foreligger også på www.sirus.no).

Antall salgsbevillinger og ulike ordninger for salg av øl.

Det er kommunene som gir bevilling til å selge eller skjenke alkoholholdige drikkevarer. Det er kommunestyret som i loven er gitt adgang til å gi bevilling, men kommunestyret kan delegere ansvaret til formannskapet, eller i kommuner med kommuneråd (byråd) til faste utvalg.

Foruten å gi eller avslå en søknad om salgsbevilling kan kommunene bestemme hvordan salget av middels sterkt øl skal foregå. Er det vinmonopolutsalg må kommunen ifølge alkoholovens § 3-1 tredje ledd gi bevilling også til salg av middels sterkt øl. Tabell 1 viser utviklingen i antall salgssteder for alkohol i perioden 1980-2001.

Tabell 1. Antall salgssteder for alkohol i perioden 1980-2001

År	Sterk øl og middels sterkt øl	Middels sterkt øl	Vinmonopol	Totalt
1980	1768	2869	92	4729
1981	1721	2768	93	4582
1982	1684	2800	92	4576
1983	1685	2744	92	4521
1984	1795	2828	92	4715
1985	1877	3128	93	5098
1986	1940	3236	94	5270
1987	1993	3183	98	5274
1988	1869	3202	104	5175
1989	..	..	106	..
1990	1722	3239	106	5067
1991	1837	3123	110	5070
1992	1865	3027	109	5001
1993*	.	4775	110	4885
1994	.	4665	110	4775
1995	.	4525	112	4636
1996	.	4676	112	4788
1997	.	4565	114	4679
1998	.	4448	120	4568
1999	.	4411	130	4541
2000	.	4413	140	4554
2001	.	4430	156	4586

* Fra 1993 selges sterk øl gjennom vinmonopolet

I 2001 var det gitt bevillinger til salg av middels sterkt øl i 429 av de 432 kommunene som ga slike opplysninger, og til sammen oppga disse at det fantes 4 430 salgssteder. Vi har ikke 2001 data for Elverum og Austevoll, men disse rapporterte at de hadde henholdsvis 18 og 13 salgssteder i 2000. På bakgrunn av dette kan vi anslå at det faktiske antallet salgssteder for alkohol i Norge i 2001 var ca 4 617. Vi ser at antall salgssteder for middels sterkt øl har holdt seg relativt stabilt de siste fire årene.

Når det gjelder antall vinmonopolutsalg har det vært en moderat økning i perioden 1980-1997. Etter 1997 ser vi at økningen har vært på 10 vinmonopolutsalg per år frem til 2000, og en økning på 14 fra 2000 til 2001 hvor det altså fantes 156 utsalgssteder. Målsetningen til Vinmonopolet er å øke antallet til 182 innen utgangen av 2002 (Vinmonopolet, 2002). I motsetning til det som gjelder for bevillinger til salg av middels sterkt øl står kommunene ikke fritt til å gi slike bevillinger, dette forutsetter samtykke fra Sosialdepartementet.

Kommunale ølmonopol

I de fleste kommuner som i dag har salg av øl, selges øl i dagligvarebutikk. Kommunene har imidlertid anledning til å beslutte at det skal selges igjennom såkalte kommunale "ølmonopol".

Dette antas å gi bedre kontroll med omsetningen, samtidig som det gir inntekter for kommunen. I alt var det 8 kommuner i 2001 som solgte øl gjennom denne type ordning. Med unntak av Sogndal som hadde to (opprettet ett til i 2001), hadde de andre syv kommunene ett utsalg hver. Av tabell 2 ser vi at Sauda og Seljord ikke lenger har kommunalt ølmonopol, mens det i 2001 er opprettet ølmonopol i Sortland og Øksnes.

Tabell 2. Kommuner med kommunalt ølmonopol 1990-2001

Kommune	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Alstahaug							Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Alta									Ja			
Askvoll		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja						
Aukra										Ja		
Fjell		Ja										
Fræna		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hareid				Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hå				Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		
Jondal									Ja			
Lyngdal		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Sauda			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Seljord			Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	
Sogndal						Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Sortland												Ja
Stranda	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		
Ulstein									Ja	Ja	Ja	Ja
Øksnes												Ja
Antall kommuner	1	6	6	8	8	9	9	9	12	11	8	8

Bevillinger kan også gis til private "ølmonopol" som er butikker som bare har adgang til å selge middels sterkt øl og eventuelt mineralvann og visse andre varer. Både de kommunale og private ølmonopolene kan dekke hele kommunen, eller være begrenset til kommunesenteret med bevillinger til dagligvarebutikker utenfor senteret. Når det gjelder slike private ølmonopol er det etter hvert flere kommuner som har valgt å avvikle disse, og i 2001 var det 15 kommuner som oppga at de hadde slike utsalg.

I tillegg til dette er det 38 kommuner som oppga at de har private ølutsalg, og det var 41 kommuner som oppga at de ordner salg av middels sterkt øl på andre måter enn de nevnte. I mange tilfeller vil dette være salgssteder knyttet til hytte/campingutleie, men de fleste kommunene avstår fra å nevne hvilke andre typer av salgssteder som finnes.

Økning i antall skjenkebevillinger, og i adgangen til å skjenke brennevin.

På samme måte som ved detaljsalg er det kommunestyret som gir bevilling til skjenking. Det finnes imidlertid også statlige skjenkebevillinger (§ 5-2). Dette er bevillinger som gis til tog, fly og større cruiseskip. Det kan også gis statlig skjenkebevilling til forsvarets befalsmesser (§ 5-3). I 2001 hadde 173 befalsmesser statlig skjenkebevilling (uendret fra 2000).

Når det gjelder skjenkesteder med kommunal bevilling, ser vi av tabell 3 at det har vært en kraftig økning siden 1980. Antall skjenkesteder har i tidsrommet 1980 -2001 økt fra 2 257 til 6 629. Om vi regner med det antall skjenkesteder Elverum og Austevoll oppga i 2000, som var henholdsvis 27 og 2, var det anslagsvis 6 658 skjenkesteder i Norge i 2001.

Fra nittitallet og frem til i dag har en stadig større andel av skjenkestedene fått anledning til å skjenke brennevin. I 1990 hadde 1 498 av de i alt 4 347 skjenkestedene bevilling til å skjenke brennevin, vin og øl (34 %), mens tallet i 2001 har steget til 4 653 av 6 629 skjenkesteder (70%).

306 (92 %) av kommunene hadde ved utgangen av 2001 gitt kommunal bevilling til skjenkesteder med alle rettigheter. Dette er en økning på 26 prosentpoeng sammenlignet med 2000. Hele 70 % av alle skjenkestedene hadde bevilling til å skjenke brennevin, og vi ser at det har det blitt langt færre skjenkesteder som bare har bevilling til å skjenke øl. Mens det i 1980 og 1990 var henholdsvis 27 og 9 prosent av skjenkestedene som bare hadde bevilling til å selge øl, var prosentandelen sunket til 1 prosent i 2001.

Tabell 3. Antall skjenkesteder for alkohol i perioden 1980 - 2001

År	Antall skjenkesteder og skip med kommunal bevilling						Totalt	Antall høyfjells- og turisthoteller	
	Brenne- vin, vin og alt øl	Brenne- vin, vin og sterkt øl	Vin og alt øl	Vin og sterkt øl	Middels Alt øl	Middels sterkt øl		Brenne- vin, vin og alt øl	Vin og alt øl
1980	305	118	542	692	54	546	2 257	169	13
1981	335	130	501	736	59	535	2 296	167	9
1982	343	172	506	712	53	478	2 264	176	11
1983	361	186	562	795	54	454	2 412	186	8
1984	375	196	635	897	75	428	2 606	192	7
1985	432	233	762	961	88	436	2 912	198	9
1986	482	257	773	1 107	51	371	3 041	202	14
1987	525	381	921	1 158	42	392	3 419	211	16
1988	565	484	812	1 366	72	282	3 581	218	15
1989*	..	..	..	..	..	..	..	..	..
1990	824	674	1 081	1 386	60	317	4 347	232	17
1991	863	584	1 276	1 368	46	271	4 408	236	17
1992	1 060	576	1 354	1 215	62	184	4 451	242	17
1993	1 112	676	1 270	1 254	63	158	4 533	242	18
1994	1 268	816	1 282	1 295	69	182	4 912	249	17
1995	1 421	863	1 315	1 274	46	161	5 080	228	7
1996	2 009	779	1 339	1 085	53	140	5 405	231	6
1997	2 443	797	1 347	992	53	105	5 737	233	5
1998	2 899	714	1 336	968	55	89	6 061	.	.
1999	3 115	810	1 318	895	46	68	6 251	.	.
2000	3 498	814	1 166	773	47	57	6 355	.	.
2001	3 872	781	1 195	613	42	44	6 629	.	.

*I 1989 ble det ikke foretatt innsamling av opplysninger om salg og skjenkesteder fra Statistisk Sentralbyrå

[Salg](#) og [skjenkesteder](#) fordelt etter kommune.

Kommuner uten salgs- og skjenkesteder.

Stadig flere kommuner gir skjenkebevillinger og salgsbevillinger for middels sterkt øl. I 2001 var det bare 2 kommuner som var uten salgsbevilling, mot 213 i 1980 og 53 i 1990. I 2001 var det 8 kommuner som ikke hadde gitt skjenkebevilling, mot 111 kommuner i 1980 og 34 i 1990. De kommunene som ikke skjenket alkohol i 2001 var: Aremark, Audnedal, Bjerkreim, Kvænangen, Meland, Porsgrunn, Rælingen og Rømskog.

De to kommunene som ikke hadde salgsbevilling for middels sterkt øl var i 2001 Ramnes og Audnedal, og disse har heller ikke tidligere tillatt salg. Ramnes er imidlertid fra 1.1.2002 slått sammen med Våle kommune til "Re kommune". Det var i 2001 altså bare Audnedal i Vest-Agder som verken hadde gitt bevilling til salg eller skjenking av alkohol, men Audnedal ga tillatelse til salg av alkohol i april 2002.

Tabell 4. Kommuner uten salgs- og skjenkebevillinger i perioden 1980-2001.

	Totalt antall kommuner	Uten Salgssteder	Uten skjenkesteder	Uten salgs eller Skjenkesteder
1980	454	213	111	91
1981	454	210	105	86
1982	454	213	108	88
1983	454	209	99	81
1984	454	184	86	66
1985	454	142	71	43
1986	454	123	55	33
1987	454	109	53	27
1988	448	83	51	23
1989	..	..	..	..
1990	448	53	34	13
1991	448	53	26	11
1992	439	40	26	9
1993	439	26	18	5
1994	435	24	13	3
1995	435	21	12	2
1996	435	6	9	1
1997	435	6	8	1
1998	435	4	11	1
1999	435	4	8	1
2000	435	4	9	1
2001	435	2	8	1

Kommunene kan beslutte at det ikke skal gis mer enn et bestemt antall bevillinger til salg og skjenking. I 2001 var det 43 kommuner som hadde satt [tak på antall salgsbevillinger](#), mens 48 kommuner hadde satt [tak på antall skjenkebevillinger](#), mot 61 i 2000.

Tabell 5. Antall kommuner som har satt tak på salgs- og skjenkebevillinger, 1995-2001.

År	Tak på salgsbevillinger	Tak på skjenkebevillinger
1995	75	80
1996	68	73
1997	62	63
1998	56	63
1999	59	65
2000	46	61
2001	43	48

Andre typer av skjenkebevillinger

Kommunen kan gi en eller flere skjenkebevillinger som ikke er knyttet til et bestemt skjenkested. I disse tilfeller gjelder bevillingen et sted som godkjennes for en enkelt anledning og for skjenking til deltakere i sluttet selskap. Slike ambulerende bevillinger er tenkt brukt til bryllup, jubileum og lignende arrangementer, hvor det skjenkes alkohol mot vederlag. Ambulerende bevillinger må avgrenses mot såkalt bevillingsløs skjenking. Dersom det arrangeres fest i et lokale som er leid til ovennevnte formål, stilles det ikke krav om skjenkebevilling. Det er imidlertid en forutsetning at vertskapet eller det sluttede selskap i fellesskap står for innkjøp og servering av drikkevarene på egen bekostning.

Både når det gjelder ambulerende bevilling og bevillingsløs skjenking er det en forutsetning at det er snakk om et "sluttet selskap". Når en privatperson arrangerer fest for spesielt inviterte gjester, foreligger det klart et sluttet selskap. Avholder derimot en forening eller lignende en fest med tilgang for foreningens medlemmer, vil det ikke være like opplagt om det foreligger et sluttet selskap eller ikke. Om det foreligger et sluttet selskap eller ikke må uansett avgjøres ved en konkret vurdering i det enkelte tilfelle.

Siden 1995 har det blitt mer vanlig at kommuner gir ambulerende bevilling. I 1995 hadde 317 kommuner gitt ambulerende bevilling, mens dette i 2001 gjaldt 391 kommuner. Kommunen kan også gi alders- og sykehjem bevilling til å skjenke alkohol, og 85 kommuner hadde gjort dette i 2001. Det har ikke vært noen markant økning i denne type bevillinger.

Bevillingsperiode

Kommunene kan vedta at bevillingsperioden for salg av øl, skjenking av brennevin og skjenking av vin og/eller øl skal være kortere enn normaltiden på 4 år (alkoholloven § 1-6 andre ledd). Det var 3 kommuner som hadde satt enkelte salgsbevillinger for øl kortere enn normaltiden, mens 17 kommuner hadde gjort dette for samtlige salgsbevillinger. De aller fleste hadde da gitt en bevillingsperiode på 2 år.

For skjenking av brennevin oppga 11 kommuner at bevillingsperioden var satt kortere for enkelte, mens 16 kommuner hadde gitt en bevillingsperiode på 2 år for samtlige.

Når det gjaldt skjenking av vin og øl oppga 12 kommuner at de hadde satt bevillingsperioden kortere for enkelte, mens 18 kommuner hadde gitt en bevillingsperiode på 2 år for samtlige.

Normaltid og maksimaltid for salgs- og skjenkesteder

Ved endringen i alkoholoven i 1997 ble det blant annet innført "normaltider" og "maksimaltider" for salg og skjenking av alkohol. Dersom kommunene selv ikke har regulert tiden skal lovens normaltid gjelde. [Innskrenkninger](#) eller [utvidelser](#) i salgstidene for middels sterkt øl kan enten gjelde for samtlige eller bare for enkelte salgssteder i kommunen.

Det er ikke særlig vanlig å innskrenke salgstidene for middels sterkt øl verken for det enkelte salgssted eller generelt i kommunen, men vi ser av tabell 6 at det har vært en økning fra 2000 når det gjelder generelle innskrenkninger. Blant de 50 kommunene som innskrenket salgstidene generelt i 2001 er Trondheim, Stavanger og Oslo.

Det er mer vanlig å utvide salgstidene. I 1998 utvidet 168 kommuner salgstidene for middelsterkt øl generelt i kommunen, i 2001 var tallet 203 kommuner. Av disse kommunene oppga 90 % at de hadde utvidet salgstidene for øl frem til kl. 20.00 på vanlige hverdager og 80 % oppga at salgstiden var utvidet til 18.00 på dager før søn- og helligdager.

Tabell 6. Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i salgstidene for øl.

	Innskrenkning i salgstidene for øl				Utvidelser i salgstidene for øl			
	Generelt		Enkelte steder		Generelt		Enkelte steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	47	11	11	3	168	40	26	6
1999	46	11	7	2	187	44	35	8
2000	30	7	7	2	213	51	12	3
2001	50	12	3	1	203	47	26	6

Når det gjelder brennevin er det i 2001 noen flere kommuner som foretok [innskrenkninger i skjenketiden](#) i forhold til normaltiden for brennevin, enten for samtlige skjenkesteder i kommunen eller for et eller flere bestemte skjenkesteder, sammenlignet med året før. Men mens innskrenkninger i skjenketidene er sjelden, er det langt mer vanlig å [utvide skjenketidene](#). I 2001 var det 182 kommuner som hadde utvidet skjenketidene for brennevin generelt i kommunen, mens det i 81 kommuner var utvidelser for enkelte av skjenkestedene.

Tabell 7. Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i skjenketidene for brennevin.

	Innskrenkning i salgstidene for brennevin				Utvidelser i salgstidene for brennevin			
	Generelt		Enkelte steder		Generelt		Enkelte steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	6	1	8	2	129	31	98	23
1999	17	4	14	3	138	32	105	25
2000	12	3	12	3	176	42	93	23
2001	17	4	14	3	182	42	81	19

Den samme tendensen ser en også for skjenketidene for vin og øl. Relativt få kommuner har innført kortere skjenketid enn normaltiden, mens mange kommuner har utvidet den – både når det gjelder kommunen generelt og for enkelte av skjenkestedene i kommunen.

Tabell 8. Antall kommuner som har innskrenkninger eller utvidelser i skjenketidene for vin og øl.

	Innskrenkning i salgstidene for vin og øl				Utvidelser i salgstidene for vin og øl			
	Generelt		Enkelte steder		Generelt		Enkelte steder	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
1998	29	7	26	6	139	33	112	27
1999	39	9	34	8	152	35	108	25
2000	43	10	35	8	190	45	95	23
2001	52	12	39	9	200	46	88	20

Vilkår for salg og skjenking

Ved endringen i alkoholloven i 1997 ble det åpnet adgang for kommunene til å sette vilkår i tilknytning til et vedtak om salgs- eller skjenkebevilling. Kommunens adgang til å sette vilkår har imidlertid sine begrensninger. De vilkår som stilles må for det første ha en saklig sammenheng med den gitte bevilling. For det andre skal vilkårene ikke fremstå som uforholdsmessig tyngende eller urimelige. Hva som regnes som uforholdsmessig tyngende eller urimelig må baseres på en konkret vurdering i det enkelte tilfellet.

Når det gjelder salgsbevillinger for middels sterkt øl har antallet kommuner som har satt vilkår økt fra 13 kommuner i 1998 til 20 kommuner i 2001. Av disse oppgir 4 kommuner at øl skal selges atskilt fra andre varer. Dessuten har Sula kommune i Møre og Romsdal satt vilkår om salg over disk, mens Flora kommune i Sogn og Fjordane har satt vilkår om at salg av øl ikke skal finne sted på bestemte ukedager. Av de kommunene som oppgir at det er satt andre vilkår, gir de ikke opplysninger om innholdet i vilkårene.

Når det gjelder skjenkebevillingene var det 35 kommuner som hadde satt vilkår i 1998, mens antallet i 2001 var 107. Av disse oppgir 20 kommuner at det bare gis brennevinsbevilling til steder som serverer mat. Trondheim og Kristiansand er blant de kommuner som har satt et slikt vilkår.

I 20 kommuner er det også satt vilkår om ordensvakter på stedet. Oslo og Bergen oppga at de hadde dette som vilkår i 2000, mens de ikke har dette i 2001. Videre har 52 kommuner har vilkår om at det ikke skal forekomme uteservering av brennevin, 18 kommuner har satt en nedre aldersgrense og 25 kommuner har satt andre vilkår enn de nevnte.

Selv om det er langt flere kommuner i 2001 enn 1998 som setter vilkår for bevillingene, er det et flertall av kommunene som velger å ikke gjøre det.

Kommunale kontrollutvalg - § 10-1.

Alle kommuner skal ha et kontrollorgan som skal føre kontroll med salgs- og skjenkestedene og påse at lovens bestemmelser følges. Kontrollorganet skal påse at det ikke selges eller skjenkes til personer som er åpenbart beruset, at de ikke overtrer aldersbestemmelsene og at de følger de fastsatte salgs- og skjenketidene. De fleste kommuner har plassert kontrollfunksjonen i helse- og sosialstyret (45 %) eller har opprettet et eget kommunalt kontrollutvalg (32 %).

Når det gjelder den praktiske gjennomføringen av kontrollen er det opp til kommunen å bestemme hvordan denne skal skje. Det har etter hvert blitt relativt vanlig å engasjere et vakselskap til å stå for denne. 242 kommuner oppgir i 2001 at de har vakselskap som kontrollerer salget, mens 243 kommuner har denne ordningen for skjenking. Noen kommuner velger fortsatt å ha egne kontrollører, 77 kommuner hadde dette i 2001, og blant disse er større byer som Oslo, Bergen, Trondheim, Kristiansand og Tromsø.

Tabell 9. Kommunenes ordning med kontroll av salg og skjenking i praksis.

	Salgskontroll				Skjenkekontroll			
	Egne kontrollører	Kontroll med andre kommuner	Vakt-selskap	Nærings-middel-tilsynet	Egne kontrollører	Kontroll med andre kommuner	Vakt-selskap	Nærings-middel-tilsynet
1995	118	66	150	33	115	74	152	29
1996	114	58	187	33	111	61	185	34
1997	112	54	195	35	112	59	193	32
1998	84	53	208	38	85	56	202	34
1999	100	51	215	36	100	49	211	35
2000	73	52	239	37	73	55	241	32
2001	77	55	242	39	77	57	243	34

*Det er i denne framstilling ikke tatt med kommuner som har en kombinasjonsordning, fordi det etter 1998 ikke er spurt om dette.

Avslag på søknader om salgs- og skjenkebevillinger, inndragninger og konkurser

Kommunene blir spurt om antall salgs- og skjenkebevillinger som er blitt avslått i løpet av året, og hva årsaken til dette eventuelt var. Det var 22 kommuner som oppga at de hadde avslått søknad om salgsbevilling, og halvparten av disse hadde gjort dette på grunn av skjønnsmessige vurderinger. Videre oppga 73 kommuner at de hadde avslått søknader om skjenkebevilling, og 36 av disse oppga at dette var gjort pga skjønnsmessig forhold, 16 pga vandel og 10 pga klandervaredege forhold. 18 kommuner svarer at det er andre forhold, men oppgir ikke hva dette er.

Om man får avslag på bevillingssøknaden har man mulighet til å påklage dette til fylkesmannen (Alkoholloven §1-16). I 2001 oppga 56 kommuner at de hadde gjort vedtak som ble påklaget til fylkesmannen, og dette gjaldt hovedsakelig avslag på søknad om bevilling og på grunn av midlertidig inndratt bevilling.

Når det gjelder inndragning av bevillinger, oppga 3 kommuner at salgsbevillinger er inndratt som følge av at vandelskravene i forhold til alkohollovgivningen ikke er oppfylt, og 15 kommuner svarer at skjenkebevillinger er inndratt som følge av dette. Det er 2 kommuner

som oppga at salgsbevillinger er inndratt som følge av at de økonomiske vandelskravene ikke lenger er oppfylt, og 12 kommuner oppga at skjenkebevillinger er inndratt som følge av dette.

På spørsmål om salgs- eller skjenkebevillinger har falt bort som følge av konkurs, oppga 72 kommuner at 105 skjenkebevillinger hadde falt bort og 17 kommuner oppga at 20 salgsbevillinger hadde falt bort som følge av konkurs.

Kommunale alkoholpolitiske handlingsplaner

Gjennom det kommunale bevillingssystemet kan en tilpasse alkoholpolitikken til lokale forhold og det gir også mulighet for å utøve lokalt alkoholpolitisk skjønn. På denne måten kan kommunene forme sin egen politikk i den retning de måtte ønske. Alkoholloven bestemmer dessuten at hver kommune skal ha en alkoholpolitisk handlingsplan (§ 1-7d). Departementet har utarbeidet en veiledende mal for en slik plan. Det legges vekt på at handlingsplanen bør gi beskrivelse og vurdering av rusmiddelsituasjonen i kommunen, hvilke rusmiddelpolitiske mål kommunen setter seg og hvilke tiltak kommunen vil ha for å oppnå disse. Ved utgangen av 2000 oppga 308 av kommunene at de hadde utarbeidet en alkoholpolitisk handlingsplan, og dette antallet har økt til 334 i 2001.

[Alkoholpolitisk handlingsplan.](#)